

Jan Mønnesland

TRAKTATFESTET NEDBYGGING AV VELFERDSSTATEN

Den internasjonale finanskrisa har rammet EU-landene spesielt hardt. Dette har strukturelle årsaker (ujevn økonomisk utvikling, ulike tradisjoner mellom de ulike EU-landene) så vel som institusjonelle årsaker knyttet til EUs systemer og politiske tiltak. Krisa forsterkes av at de tiltak EU iverksetter, er av innstrammende karakter. Gjennom vilkårene for kriselån og ved den nye *fiskaltraktaten* (Fiscal Stability Treaty, FST)¹ vil en redusere landenes budsjettunderskudd og gjeldsnivå ved å framtvinge kutt i offentlige utgifter (lønninger, pensjoner, offentlig sysselsetting) samt salg av offentlig eiendom. Dette skaper i sin tur redusert innenlandsk etterspørsel med tilhørende reduksjon i privat sysselsetting, som skaper ytterligere svikt i offentlige skatteinntekter og dermed økende budsjettunderskudd.

Utgangspunktet: Finanskrisen av 2008-2009

Finanskrisen 2008-2009 ble skapt av en uhemmet vekst i finanssektoren – en overakkumulasjon av finanskapital – som langt overgikk veksten i den øvrige økonomien. I samsvar med liberalistisk ideologi har myndighetene i de fleste vestlige land gradvis fjernet reguleringene av finanssektoren, noe som tillot den å ekspandere fritt med stadig nye produkter og usikrede utlånsrammer.

Denne type bobleaktig kreditteksjon måtte før eller siden føre til kollaps. Da banksektoren sto overfor dels faktiske og dels potensielle konkurser, stanset tilliten i lånemarkedet. Interbankmarkedet kollapset og truet pengetilførselen til resten av økonomien. Slik ble også den produktive delen av økonomien rammet. Regjeringene reagerte ved å gi banksektoren statlige midler for å hindre at kredittsirkulasjonen stoppet opp. Det hadde sine kostnader. Mange land finansierte dette ved å ta opp lån ved å selge statsobligasjoner. I ettertid ble det behov for å stramme inn de statlige utgiftene for å betjene statsgjelden. Dette var en viktig årsak til den *statsgjeldskrisa* som etter hvert utviklet seg i en rekke land.

Eurosonen: Strukturelle spenninger og ujevn utvikling skaper ustabilitet

EU-landenes finanspolitikk har i prinsippet vært et nasjonalt anliggende. Med felles valuta (for 17 av dem) vil det kunne føre til at land som over lengre tid går med underskudd, i praksis må få regningen dekket av de øvrige landene i den grad den felles europeiske sentralbanken forsvaret euroens stabilitet. For å unngå slike problemer ble det samtidig med lanseringen av euro i januar 1999 etablert en *stabilitetspakt*. Her forplikter eurostatene seg til at de årlige

budsjettunderskuddene ikke skal ikke tillates å bli større enn 3% av BNP. Samlet offentlig gjeld skal samtidig ikke overskride 60% av BNP. Avvik fra disse kravene skulle føre til straffetiltak fra EUs side og en pålagt innsparingsplan for raskt å komme innenfor de akseptable nivåene.

Det første landet til å bryte disse kravene var den økonomiske stormakten Tyskland, med Frankrike som nummer to. Av klart politiske grunner ble det ingen EU-sanksjoner mot disse landene. Da ble det også umulig senere å agere annerledes overfor andre land som brøt med stabilitetspaktens krav.

Når næringsstrukturen varierer landene imellom, vil effekten av felles valuta bli ulik. Valutakursen overfor land utenfor eurosone vil være felles for alle eurolandene. De rikere landene får en eksternt valutakurs på et lavere nivå enn før euroinnlemmingen. Det gir en positiv stimulans for disse landenes eksport, ikke minst Tyskland. De fattigere landene får av samme grunn en høyere eksternt valutakurs etter innlemmingen. Det svekker eksporten. Dette har særlig rammet middelhavslandene.

En annen effekt av felles valuta med felles sentralbank var en (midlertidig) harmonisering av rentene på statsobligasjoner. Disse er nominert i euro og ble i begynnelsen vurdert uavhengig av enkeltlandenes økonomiske situasjon. Statsobligasjonene ble i finansmarkedet langt på vei betraktet som EU-garanterte, med høyere sikkerhet enn før euroen. De svakere landene oppnådde derfor lavere renter på sine statsobligasjoner.

For de svakere eurolandene skapte dette en svært uheldig blanding. Parallelt med svakere eksportutvikling gjorde lavere renter det billigere å ta opp lån. Så lenge finansmarkedet anså statsobligasjoner som EU-garanterte, var dette tilsynelatende en fornuftig tilpasning.²

Denne situasjonen endret seg med den nye gjeldskrisen fra høsten 2010. Med økende gjeldsomsfang ble finansmarkedene usikre på om disse lånene var så sikre som en tidligere hadde antatt. Ville EU virkelig opptre som garantist? EUs sentralbank valgte (begrunnet med traktatfestede begrensninger) å ikke bistå gjeldslandene med likvide midler. Det ble i stedet etablert egne EU-fond som kunne kjøpe opp nasjonale statsobligasjoner og låne inn penger til dette ved å utstede egne EU-obligasjoner. Betingelsen for en slik konvertering var at de aktuelle landene aksepterte et kriseprogram med kraftige nedskjæring i offentlige utgifter og omfattende salg av offentlig eiendom. Men det lå ingen gjeldslettelse i dette, bare en endring i hvem gjeldslandene skyldte penger til.

Dette var en klar melding til finansmarkedet om at enkeltlandenes statsobligasjoner ikke lenger kunne oppfattes som EU-garanterte. Resultatet ble en markert vekst i rentene på statsobligasjoner fra de gjeldsrammede EU-landene. Disse problemene økte i omfang gjennom 2011. Økende gjeldsproblemer skapte økende renter som i sin tur genererte ytterligere økte gjeldsproblemer. For de landene som valgte å «løse» dette ved å akseptere EUs krisepakker (som var rene lånepakker, ingen stønader eller gjeldslettelse),

medførte dette påtvunget nedskjæring i offentlige utgifter med store sosiale virkninger.

Nye tiltak desember 2011 – etablering av fiskaltraktaten

Da det etter hvert ble åpenbart at EUs krisetiltak ikke førte fram, lanserte EUs sentralbank i desember 2011 billige lån med 1% rente til de private bankene. I løpet av februar 2012 omfattet de to hjelpepakken til bankene 1000 milliarder euro. Dette ga et signal om at EUs sentralbank likevel var villig til å bruke sine finansielle muskler for å bevare euroens stabilitet. Resultatet kom kjapt, rentene på eurolandenes statsobligasjoner sank. Den umiddelbare gjeldskrisa ble dempet.

Det var ikke knyttet noen betingelser til disse billige banklånene. Bankene kunne bruke dem slik de ville. EUs sentralbank kunne satt som vilkår at bankene kjøpte statsobligasjoner fra alle aktuelle EU-land som ble oppfattet som usikre, slik som Portugal og Hellas, til normerte lave renter. Det gjorde den ikke. Slike land skulle fortsatt tvinges inn i krisepakker med tilhørende nedskjæringskrav. Like fullt bidro disse tiltakene til økt trygghet for euroen.

Hvorfor ventet da EUs sentralbank så lenge før den reagerte med disse tiltakene? Svaret ligger i den nye *fiskaltraktaten*. Denne ble politisk akseptert av alle Euro-landene og de fleste øvrige EU-land på toppmøtet i desember 2011. Sentralbanken hadde lenge gjort det klart at den ikke ville sette i verk markedstiltak før det ble politisk enighet om en slik traktat. To dager etter dette toppmøtet ble tiltakene iverksatt.

Den nye traktaten ble formelt signert på toppmøtet i januar 2012, med unntak av Storbritannia og Tsjeckia som ikke er med i euro-sonen. Traktaten skal deretter ratifiseres av de enkelte landene. Den trer i kraft fra det tidspunkt minst 12 av de 17 eurolandene ratifiserer, tidligst fra 1. januar 2013. Den skal da gjelde for de landene som har ratifisert traktaten, så vel euroland som andre EU-land. Slik ratifisering vil være en betingelse for å kunne motta framtidig finansiell EU-støtte.

Traktaten pålegger landene å balansere sine budsjetter. Den samlede statsgjelden skal ikke overstige 60% av BNP, og det årlige underskuddet ikke overstige 1% av BNP dersom 60-prosentkravet for samlet gjeldsnivå er oppfylt. Er gjelda over 60%, skal underskuddet ikke overstige 0,5% av BNP. Dette er en strammere grense enn kravet fra stabilitetspakten som lå til grunn for innføring av euro som felles valuta. Der var kravet maks 60% gjeldsnivå og et maksimalt underskudd på 3%. I stabilitetspakten skulle straffesanksjoner mot land som brøt toleransegrensene, vedtas av Ministerrådet³ ved alminnelig flertall. Som nevnt skjedde aldri dette, siden den EU-interne stormakten Tyskland var først ute med å bryte kravene. I den nye traktaten skal sanksjonene iverksettes *automatisk*, med mindre Ministerrådet ved eget initiativ vedtar noe annet.

For å samordne finanspolitikken etableres det en *ny prosedyre for enkeltlandenes budsjettprosess*. På vinteren skal hvert land sende til kommisjonen et utkast til budsjett for det kommende budsjettåret innenfor de toleransegrenser for underskudds- og gjeldsnivå som traktaten har nedfelt. Bli dette umulig pga. et svakt utgangspunkt, skal det utarbeides et flerårig program for å bringe landet i balanse. Slike program skal inneholde planer for årlige nedskjæring av utgifter og salg av offentlig eiendom for å bedre budsjettbalansen. Det forventes at de budsjettene som sendes til enkeltlandenes nasjonalforsamlinger, skal være i overensstemmelse med hva Kommisjonen bestemmer. Unnlattelse av å følge opp denne prosedyren og EUs krav vil bli oppfattet som mislighold av traktaten og vil være gjenstand for sanksjoner.

Samme krav gjelder alle viktige nasjonale avgjørelser som påvirker den økonomiske politikken. Alle slike forslag skal «samordnes» med Kommisjonen før de legges fram nasjonalt. Dette gjelder alle EU-land som har ratifisert traktaten, ikke bare eurolandene. Endelig krever traktaten at alle landene skal innlemme traktatbestemmelsene i den nasjonale lovgivning, helst i *de nasjonale forfatningene* (Artikkel 3.2), eller på en annen måte som sikrer at reglene ikke endres etter nasjonale, demokratiske prosesser.

Virkingen av de nye budsjettkravene i fiskaltraktaten

Når den nye fiskaltraktaten er iverksatt, vil finanspolitikk være et *unions-*anliggende og ikke et nasjonalt politikkområde. Samtidig er innholdet i finanspolitikken avgrenset i traktaten. Det vil uten tvil bli lov å bremse budsjettene også under høykonjunktur, men ikke å stimulere ved budsjettøkninger under lavkonjunktur. Selv for land som skulle ha bygd opp tilstrekkelig med fond (negativ nettogjeld), vil traktaten ikke tillate budsjettunderskudd ut over 0,5% av BNP. Traktaten åpner for avvik i de årlige budsjettkravene dersom det er flertall for dette i Ministerrådet. Med dagens ideologiske hegemoni i liberalistisk retning er det vanskelig å se for seg at denne adgangen vil bety en åpning i budsjettekspansiv retning. I realiteten vil motkonjunkturpolitikk være forbudt, med et krav om at et slikt forbud også bør innlemmes i enkeltlandenes egne forfatninger. Keynes er ikke bare død, han er blitt traktatstridig.

Under traktatens regime vil det være nær umulig å øke omfanget av offentlig sektor. Det vil normalt innebære økning i så vel skatter som offentlige utgifter. Skatteøkning vil da måtte komme i forkant for å unngå budsjettunderskudd. Fondsfinansiering av økte utgifter vil ikke lenger være mulig. Derimot vil det være helt greit, nærmest påbudt, å redusere de offentlige utgiftene. I praksis vil dette innebære at offentlig sektor greit kan bygges ned, mens det vil være så godt som umulig å gå motsatt vei, selv om traktaten hadde blitt etablert i en situasjon med balanserte offentlige budsjetter. Nå etableres den i en situasjon hvor svært mange EU- og euro-

land har gjeldsproblemer og budsjettunderskudd. Da blir nedbygging av offentlig sektor eneste muligheten for å tilpasse seg traktatens budsjettkrav.

Tabell 1. EU-landenes budsjettunderskudd og offentlig bruttogjeld i prosent av BNP, 2011

Offentlig underskudd i % av BNP	Offentlig bruttogjeld i % av BNP
Traktatland	Traktatland
Ungarn	Estland
Estland	Bulgaria
Sverige	Luxembourg
Finland	Romania
Tyskland	Sverige
Danmark	Latvia
Bulgaria	Slovakia
Østerrike	Danmark
Malta	Slovenia
Latvia	Finland
Belgia	Polen
Italia	Nederland
Portugal	Spania
Nederland	Malta
Slovakia	Kypros
Polen	Ungarn
Frankrike	Østerrike
Litauen	Tyskland
Romania	Frankrike
Kypros	Belgia
Slovenia	Irland
Hellas	Portugal
Spania	Italia
Irland	Hellas
Ikke traktatland	Ikke traktatland
Tsjekkia	Tsjekkia
Storbritannia	Storbritannia

Minustegn betyr overskudd.

Kilde: Eurostat 26.10.2012.

Ungarn, Estland, Sverige og Luxembourg er de eneste traktatlandene som i 2011 hadde en budsjettbalanse med lavere underskudd enn 0,5% av BNP. Siden Finland har en gjeld på under 60% av BNP, er kravet her på 1%, slik at også Finland fyller traktatens vilkår. Alle de andre landene har i 2011 et underskudd ut over hva traktaten tillater, tildels ganske kraftig over kravet. Det er 12 av de 25 traktatlandene som oppfyller kravet om en bruttogjeld under 60% av GDP. Av disse 12 er det bare tre euro-land som oppfyller kravet: Estland, Luxembourg og Finland. Ser en på gjeldskravet og balansekravet samlet, er det bare Estland, Sverige, Finland og Luxembourg som fyller traktatens krav. *For EU samlet vil dermed traktaten innebære kraftig innstramning i den offentlige finanspolitikken.* Hvis traktaten hadde vært operativ i 2011, og medlemslandene hadde blitt tvunget til å etterleve

traktatens krav umiddelbart og uten noen form for unntak, ville dette medført et innstrammingsbehov som vises i tabell 2.

Tabell 2 Behovet for innstramminger i henhold til traktatkravene, ut fra regnskap 2011

Traktatkravet om:	Redusert underskudd ned til maks 0,5 (1,0)% av BNP		Redusert gjeld ned til maks 60% av BNP	
	kuttbehov i % av BNP	kuttbehov i % av offentlige utgifter	kuttbehov i % av BNP	kuttbehov i % av offentlige utgifter
Alle 17 euroland	3,7	7,4	29,0	58,5
De 25 EU-land som har signert	3,4	7,0	25,6	51,7
Alle 27 EU-land	4,0	8,1	25,6	52,1

Samlet sett må EU-landene redusere sine budsjetter med 7% for å møte balansekravet, og ca. 52% for å møte kravet til gjeldssanering (59% for eurolandene). Det tilsvarer 3,4% av BNP for budsjettbalansens del og 26% (29% for eurolandene) for gjeldssaneringens del.

Her vil ikke alle kuttene måtte tas i løpet av ett år. De landene som må kutte mer enn det er realistisk å få til på ett år, blir satt på et flerårig kuttprogram, men uansett slik at målene skal oppnås innen maks 3-4 år. Effekten på realøkonomien av disse nedskjæringene i offentlig sektor kan bli en depresjon av samme type som vi nå ser i land som Hellas og Spania, Portugal og Irland. De øvrige EU-landene som så langt har gått mer eller mindre klar av krisa, vil da få en liknende utvikling.

Nye tiltak fra EUs sentralbank

I september 2012 kom den europeiske sentralbanken med nye tiltak for å motvirke en ny tiltakende renteøkning rettet mot de gjeldsutsatte eurolandene. Det ble åpnet for at sentralbanken kunne kjøpe opp EU-statenes obligasjoner på sekundærmarkedet, og dermed frigjøre landene fra å måtte forholde seg til en stigende markedsrente.⁴ Tiltaket har medført økt tillit til euroen i finansmarkedene på samme måte som billige lån til bankene. Det ses som et tegn på at den europeiske sentralbanken er villig til å forsvare euroen på en troverdig måte.

Den europeiske sentralbanken setter som betingelse for slike obligasjonskjøp at de aktuelle landene skal forplikte seg til en pakke som innebærer kraftige kutt i offentlige utgifter og salg av offentlig eiendom. Dette er samme type pakke som pålegges landene som har fått lånemidler fra EUs krisefonds. *Nedbygging av offentlig sektor er hovedelementet i EUs finanspolitiske strategi.*

EUs krisepolitikk: Nedtrapping av offentlig sektor

Hva er da årsaken til at EU forlanger at medlemslandene skal gjennomføre kraftige innstramminger som gir redusert aktivitet og økende arbeidsløshet? Svaret har i stor grad å gjøre med dragkamper om hvem – hvilke land og hvilke sosiale klasser og sjikt – som skal betale. En stimulansepolitikk som innebærer økte midler til gjeldslandenes budsjetter samt nedskrivning av gjeld, vil på en eller annen måte finansieres på EU-nivå. Særlig Tyskland har vært lite interessert i å bli sittende med regningen. Av samme grunn har Tyskland motsatt seg at EUs sentralbank skulle ettergi og/eller overta gjeld. Den tyske regjeringen har vært redd for at også *da* vil Tyskland til syvende og sist sitte igjen med store deler av regningen i form av refinansiering av sentralbankens fonds eller inflasjonskostnader.

Så tar sentralbanken like fullt på seg store kostnader. Billige lån til bankene og oppkjøp av statsobligasjoner på sekundærmarkedet når stater underkaster seg innstrammingskravene, er tunge finansielle tiltak. Det er altså ikke pengebruken som er begrensningen (selv om Tysklands aksept av disse tiltakene fra sentralbankens side har sittet ganske langt inne).

Mario Draghi, sjefen for Den europeiske sentralbank, har sagt klart fra om at dette er ønsket politikk.⁵ Han har ved flere anledninger pekt på behovet for «strukturelle reformer» i EU-landenes økonomiske politikk. Det er behov for nedbygging av offentlig sektor og en overføring av finanspolitisk makt fra enkeltland til EU-nivå. Den offentlige sektor er for omfattende, en nedbygging ville åpne opp for mer «privat skaperkraft» og en «vitalisering» av økonomien. Ikke minst var det et behov for å liberalisere arbeidsmarkedet, fjerne minstelønn etc.⁶ Mer midler til de *private* bankene var et middel for å realisere dette.

Ideen om at offentlig sektor er en bremse for økonomien og at det vil bety en «vitalisering» når offentlig sektor bygges ned, er en viktig del av den nye tids liberalistiske tankegods. EUs system med en uavhengig sentralbank hvor banksektorens representanter kan styre etter egen ideologi, har gitt sentralbanken instrumenter til å påtvinge EU den nye traktaten og nekte å gå inn med midler overfor land som ikke etterlever kravene om innstramminger. At slike innstramminger fører til ytterligere kriser i både privat og offentlig sektor og raskt økende ledighet, bekymrer tydeligvis ikke. Etter Draghis oppfatning er dette bare et tegn på at landene gjør en stor innsats i å få gjennomført nødvendige strukturelle reformer. Thatchers parole «Roll back the state» er nå blitt rettesnoren for EUs finanspolitikk. Da burde en kanskje vente en viss politisk motstand i EUs politiske system. Det har en ikke sett klare tegn til. At Storbritannia nektet å signere fiskaltraktaten, skyldes prinsipiell uvilje mot å underlegge seg EU på slike (som på andre) politikkområder, ikke britisk motvilje mot offentlige innstramminger.

De sosialdemokratiske EU-politikerne har i liten grad vært noen motvekt. Frankrikes nye president lovet i valgkampen å arbeide for å revidere traktaten. Han vant valget og har i ettertid akseptert (og ratifisert) traktaten. Danmark har våren 2012 hatt formannskapet i EU og den sosialdemokratiske statsministeren, Helle Thorning-Schmidt, har uttrykt sterk entusiasme for den nye traktaten. På det nordiske sosialdemokratiske ledermøtet i Stockholm i februar 2012 fikk hun full støtte fra alle de andre nordiske partilederne, inkludert Stoltenberg! Mantraet var at selvsagt måtte alle landene ha «orden i sin økonomi». Underskudd eller gjeld, var ikke akseptabelt.

Må en uansett stramme inn når en har underskudd og økende gjeld?

Når staten går med underskudd over en lengre periode og statsgjelden er høy, er det «naturlig» å anta at en før eller senere må stramme inn med eller uten finanspakt. Da kan en hevde at en i liten grad hadde noe valg, innstramminger ville måtte komme uansett. Dette er bare delvis riktig. Det er også et spørsmål om omfang. Slik finanspakten er utformet, krever den innstramminger nesten over hele linjen, også for land som en normalt ville oppfatte at har en sunn økonomi, som f.eks. Tyskland.

Offentlige budsjetter og lånetransaksjoner påvirker den nasjonale økonomien, og vil i sin tur påvirke offentlig skattegrunnlag. Slik vil offentlige satsinger stimulere økonomien, og offentlige innstramminger virke bremsende. Det er bl.a. dette som gjør at det underskuddet som flere av de rikere EU-landene nå har på sine budsjetter ikke kan anses som et kritisk strukturelt problem. Om et låneopptak er «fornuftig» eller ikke, avhenger av formålet. Hvis en låner for å investere i infrastrukturiltak som vil gi positive virkninger for landets økonomi, kan det være «fornuftig». Da bør det gjennomføres uansett om en låner penger eller finansierer tiltaket over de løpende budsjettene. Omvendt bør et «ufornuftig» tiltak ikke gjennomføres, verken med lån eller finansiert over ordinære budsjetter.

I en situasjon hvor statens gjeld kommer ut av kontroll og ikke lenger kan sies å ha stimulerende effekt, må noe gjøres. Da er spørsmålet hva som er en fungerende medisin. Det avhenger av hvilke målsettinger en har og dermed av de politiske styrkeforhold. Et alternativ til innstrammingstiltak mot gjeldskrisa er at staten overtar bankene enten før eller etter en konkurs, og krever gjeldsmoratorium overfor utenlandske kreditorer (i eller utenfor EU). Dette er delvis parallelt til det Brundtland-regjeringen gjorde overfor kriserammede banker i årene 1992/93 – før EØS-avtalen. De lot aksjonærene tape sine aksjeverdier og overførte aksjene til statlig eie. Da vil en sikre bankfunksjonene, og samtidig få et blandingsregime som kan være et bolverk mot ny uhemmet finansakkumulasjon. Innenfor EU-systemet er nok dette politisk umulig både på føderalt nivå og i enkeltland. Her bruker en i stedet offentlige midler til å subsidiere bankene med billige lån, mens en krever

harde kutt-tiltak i medlemslandene. Det vil kreves helt andre politiske styrkeforhold å få gjennomført en krisepolitikk som sender regningen til finanssektoren og ikke til egen befolkning.

I den grad krisevirkningene vil nå Norge, vil spørsmålet om hvordan Norge skal forholde seg til EØS-avtalen komme på dagsorden, ikke bare når det gjelder arbeidslivet, men alt som angår kapitalens frie bevegelighet. Vil for eksempel statsovertaking av banker, slik Brundtland-regjeringen gjorde før EØS-avtalen, være mulig med Norge som EØS-land? Det er høyst usikkert. Men dersom målet med krisetiltakene er å sanere offentlig sektor slik at europeisk kapitalisme kan starte som en fugl Fønix fra asken i et samfunn med enorm arbeidsledighet og en ribbet stat, så er EUs krisepolitikk velegnet til dette. Er derimot målet å få økonomien på fote slik at samfunnet kan fortsette å fungere normalt, er EUs tiltak ødeleggende.

NOTER

- 1) Benevnelsen på traktaten varierer. Den omtales også som finanstraktaten eller budsjetraktaten.
- 2) Privat sektor sto for store deler av disse låneopptakene. For de fleste landene var det først i årene etter 2008 at brutto statsgjeld økte vesentlig som andel av BNP.
- 3) Ministerrådet (eller Rådet for Den europeiske union) består av 27 regjeringsministre, én fra hvert av EUs 27 medlemsland, innenfor de saksområder som settes på møtets dagsorden.
- 4) Slikt oppkjøp må skje sekundært, dvs. fra andre eiere av obligasjonene, sentralbanken kan fortsatt ikke kjøpe slike statsobligasjoner direkte fra de utstedende statene.
- 5) Mario Draghi var i perioden 1984-1990 direktør i Verdensbanken, 2002-2006 visepresident/direktør for Goldman Sachs, som etter at Draghi hadde sluttet der, var Hellas behjelpelig med å «maskere» de sanne fakta om nasjonens gjeldsforhold 2008-2010 for å oppfylle kravene til opptak i eurosone. (Wikipedia). Se også Rune Skarsteins artikkel i dette heftet.
- 6) Draghi har kommet med slike betraktninger i gjentatte foredrag og intervjuer, se intervjuet med *Wall Street Journal* 22. februar 2012, publisert 23. januar og hans foredrag «A route for Europe». Address given at the day in memory of Frederico Caffé at the Faculty of Economics at Sapienza University, Roma 24. mai 2012. Om det ikke sies direkte, kommer det klart fram at han anser slike «strukturreformer» for nødvendige også uavhengig av den dagsaktuelle krisen.